

RAMON MUNTANER,
PROTOTIPUS DEL CATALA

Si em fessin triar, en el llarg repertori de figures i de vides que ens ofereix la història de Catalunya, el prototipus del català, amb totes les virtuts característiques del nostre poble i la mínima part dels seus defectes, em sembla que triaria, després de vacil·lar una mica enfront de Joan Prim, de Joan Maragall, de Clavé i de Sant Josep Oriol, i molta més estona davant de la grandiosa figura de Ramon Llull, l'empordanès Ramon Muntaner, fill de Peralada. Ell és -curiosa barreja, no pas massa freqüent, i que potser en el nostre segle només podria donar-nos dos exemples il·lustres, els de T. E. Lawrence i André Malraux - l'intel·lectual que "viu" abans d'escriure-les les seves aventures, el soldat i el patriota, el polític i el diplomàtic, l'home de seny i el lluitador coratjós. Fer un balanç detallat de tot allò que trobem en excés o en defecte en aquells altres catalans que he esmentat - o en d'altres de no menys il·lustres i que una breu reflexió fa acudir a la memòria, de l'Abat Oliba i Sant Oleguer als homes de govern més importants que ha donat ~~XXXXXX~~ la primera meitat de segle a les terres catalanes - requeriria tot un estudi detallat i una dificultosa ponderació, perquè en aquestes "Vides Paral·leles" de nova espècie, de vegades la notorietat excessiva no és pas cap garantia i allò que es tracta de trobar - invitació que faig, sense embuts, als nostres historiadors doblats de psicòlegs i àdhuc de sociòlegs - és aquell home que, essent específicament català i vinculat en tot a la nostra vida col·lectiva, encarna amb més fidelitat aquelles qualitats que, creiem, donen el seu caràcter i la seva fesomia al poble català. Hom ha parlat molt, i contradictòriament, del Seny i de l'Arrauxament, de l'Individualisme i del Sentiment de Comunitat que poden tenir els catalans, i per totes les al·legacions poden presentar-se exemples i raons de pes. Fet i fet, però, em sembla que la major part de les condicions favorables - positives, direm, en termes moderns - dels catalans les reuneix en grau eminent aquell home que, sense ésser un geni literari ni un capità eminent, ens ha deixat un dels monuments de la nostra literatura i de la història de l'Edat Mitjana, que va lluitar com a almogàver a Menorca, a Sicília, a Grècia, a Gerba i, si hagués estat a temps de fer-ho, hauria lluitat al costat de l'infant Ferran de Mallorca, Príncep de Morea, en la seva batalla decisiva, i que, per últim, fou magistrat de Va-

lència i conseller del rei de Mallorca. Un home que, per completar simbòlicament aquest recorregut seu, durant tota la vida, per totes les terres de la Confederació Catalana-Aragonesa i per les illes i estats que depenien dels sobirans de la Casa de Barcelona, ^{morir a Eivissa} ~~naixia~~

Naixia a Peralada l'any 1265, fill d'un ~~militar~~ hisendat empordanès, Joan Montaner, prou benestant perquè a la seva casa pairal, situada al cap de la plaça de la vila, s'hi allotgés no menys que el rei Jaume I, quan l'infant, ~~monar~~ enlluernat per la visió d'aquell gran personatge, només tenia nou anys. Deu anys més tard, la croada contra Pere el gran duu la invasió de l'Empordà i la destrucció dels béns de la família Muntaner. Als vint anys, s'allista per anar a la conquesta de Menorca, amb els almogàvers, i passà després a Sicília, on va prendre part, en tota la seva durada, al setge de Messina, l'any 1300.

Allà va conèixer un personatge singular, un antic frare del Temple, alemany, que s'havia enriquit amb els tresors de l'ordre i dels fugitius d'Acra, l'any 1291, i que després havia estat denunciat pel gran mestre com a lladre i apòstata. Llançat a la pirateria, la pau de Caltabellota, que restablí les relacions de Frederic III de Sicília amb la Santa Seu, feia impossible que romangués a la cort de Palerm. Les condicions de coratge i d'honestedat de Ramon Muntaner havien de plaure a l'aventurer alemany, el qual va nomenar-lo procurador seu a Sicília i després va endur-se'l cap a Romania, en aquella aventurera expedició dels almogàvers que tants i tan dramàtics episodis havia de registrar per als seus principals protagonistes. La manca d'ambicions personals, el coratge, la fidelitat essencial i el patriotisme de Ramon Muntaner van fer que aquella aventura que començava ~~en~~ a l'estiu del 1303, amb la sortida del port de Messina de les 39 naus de la Gran Companyia s'acabés, per a ell, l'any 1307, quan ja eren morts Roger de Flor, Corberan d'Alet, Berenguer ~~de~~ d'Entença, Ferran d'Aunés i el més ambiciós i traïdor de tots els que han estat companys seus de lluites, Bernat de Rocafort.

Ramon Muntaner volia anar a València. L'hi esperava, feia deu anys, la seva promesa Valençona, pubilla de Xilvella. Però el rei Frederic III de Sicília va encarregar-li que abans anés a pacificar les illes de Gerba i els Quèrquens, a la costa tunesina. Ramon Muntaner va reeixir a la seva tasca, que requeria tant de valor personal com de talent polític i l'any 1311 aconseguia de dur a terme el seu casament. La seva acció pacificadora a Gerba havia estat tan eficaç, que pogué anar-hi a viure amb la seva muller, com a governador delegat del rei de Sicília, i estar-s'hi tres

anys. Són tres anys de pau i de benestar, durant els quals neixen els seus dos fills Macari M i Martí. Però la pau sembla que s'acaba i la prudència li aconsella, l'any 1313, d'embarcar la família cap a València. La muller espera un altre fill - una nena, que es dirà Caterina. Es una de les coses més emotives de la crònica de Ramon Muntaner, autobiografia sincera i sense pretensions, aquell afany de l'espòs i pare de família que es veu separat dels fills i la muller i glateix per ajuntar-s'hi. Havia de passar, però, dos anys més a Gerba, fins que un requeriment a la seva lleialtat l'obliga a tornar l'illa al rei de Sicília. Es que el jove infant Ferran de Mallorca, el qual ha acompanyat en una accidentada odissea, quan Ferran hagué de renunciar a esdevenir cabdill de la Gran Companyia Catalana, el crida perquè l'ajudi en els seus projectes de conquerir el Principat de Morea. Acut a Messina i a Palerm i es troba que Isabel de Sabran, la muller de Ferran, ha mort després de deslliurar un infant. I la missió bèl·lica esdevé aleshores una missió més delicada i de major confiança. Ramon Muntaner rep l'encàrrec de dur el nadó, de pocs mesos, a la seva àvia, la reina vídua de Mallorca, al palau de Perpinyà.

El detall de les converses relatives a aquesta missió, de les precaucions que pren Muntaner per dur-la a terme amb tota seguretat per a la feble criatura i la seva presentació a la reina Esclarmonda revelen la fonamental tendresa, la bonhomia de l'almogàver empordanès. S'està quinze dies a Perpinyà, i cada dia va dues vegades a veure el fillet del seu gran amic l'infant Ferran. "Tan gran enyorament n'haguí com me fui partit d'ell, -confessa - que no sabia què me'n faés." S'hauria estat més temps a la cort de la reina vídua de Mallorca. Però s'apropa Nadal i l'enyorament de la família, que fa més de dos anys que no ha vist, és més poderós. Paga tots els qui l'han acompanyat en el seu viatge, diposita a la seva casa de Banyoles una noble dama que ha fet de companyia i custòdia de l'infant Jaume en el llarg viatge i se'n va cap a València. Hi arribà tres dies abans de Nadal, "sa e alegre, la mercè de Déu". A l'alqueria de Xilvella trobava la muller i els nois i coneixia la petita Caterina. Passades les festes de Nadal, s'ha d'arrencar a la pau de la llar, perquè vol passar a Morea, a fer costat i donar consell i ajut, si cal, a l'infant Ferran, que s'ha establert a Clarença i ostenta el títol de príncep de la península grega. Però, abans no pot salpar, un correu li duu la mala nova: Ferran de Morea ha mort, escapat, en una batalla que s'ha endut la seva precària sobirania.

D'aleshores ençà, Muntaner el soldat deixa pas a Muntaner pare de família i a Muntaner ciutadà. De 1322 a 1329 és elegit jurat de la ciutat

de València, i representa aquesta ciutat a les festes solemnes que es celebren a Saragossa, el diumenge de Pasqua, ~~any~~ de l'any 1328 pel coronament del rei Alfons. Ja fa tres anys que, després d'una visió que havia tingut en somnis, tenia començada la redacció de la seva crònica, un llarg relat fidel de les coses que havia vist, precedit per una exaltada història de les gestes de la dinastia reial catalana, a comptar del gairebé miraculós infantament del rei Jaume I. I què millor que acabar aquella narració plena de glòries i xarbotant de patriotisme amb la ~~fixa~~ minuciosa relació de les festes que ara presència, a la Seu i a l'Alfajeria de Saragossa? Aquella ressenya, que li ocupa moltes pàgines, bastaria, em sembla, per fer de Ramon Muntaner el patró i model dels periodistes catalans, com ho hauria d'ésser, també, dels historiadors. Perquè en aquella detallada relació de tot el que ha vist i de tot allò que li han contat, Ramon Muntaner posa una veracitat escrupulosa que fan que, de les accions en les quals ell ha estat testimoni presencial, hom no pugui posar en dubte la seva paraula. Les històries i els annals dels escriptors grecs han hagut de reconèixer l'exactitud dels detalls que dóna de tots els episodis de la gran epopeia tràgica i heroica de l'expedició a Orient de la Companyia Catalana. I a tots els fets que ens narra, basta la seva paraula de testimoni presencial, sovint d'actor i de vegades - com al setge de Gal·lípoli pels genovesos, aquell setge rebutjat victoriosament, i en el qual àdhuc les dones foren posades a contribució per a la defensa de la plaça - de protagonista, perquè compregueu que les coses anaren tal com ell explica.

Després de vacil·lar entre la seva fidelitat i el seu afecte a les tres cases reials catalanes - aconsella lliurement els reis d'Aragó, de Mallorca i de Sicília - es decideix a instal·lar-se a Mallorca, on ha cenyit la corona aquell infant Jaume, esdevingut Jaume III, i el fill de Ferran de Morea nomena conseller seu, amb el títol de cavaller, el devot amic i servidor del seu pare que havia fet el llarg viatge de Sicília a Perpinyà per acomboiar-lo lluny dels perills de la guerra. És l'any 1332. La Crònica ja ha estat acabada fa temps. Quan traspassa la llinda dels setanta anys, l'any 1336, moria a Eivissa. Però les seves restes mortals eren dutes i enterrades a València.

Lleialtat, seny, bonhomia, patriotisme exultant i de vegades una punta ingenu, potser un cert xovinisme i tot. Del prefaci que obre la seva crònica podríem treure una mena de filosofia de la seva vida, tal com ell la veu. Déu li ha allargat l'existència i li ha conservat la s

lut i el bon estament per quatre coses: la primera, haver tingut "moltes senyories així en mar com en terra", on podia haver fet molt més de mal que no ha fet; la segona, que no ha estat mai venjatiu, ans al contrari, caritatiu amb els enemics, i els ha deslliurat de llur presó i els ha tornat béns i llibertat; la tercera, perquè Déu vol que conti totes les aventures que ha viscut, "aventures e meravelles con altre no és viu qui ho pogués així ab veritat dir". La quarta és una raó política, diríeu: "per ço que qualque que sia rei d'Aragó, que s'esforça de ~~fer~~ bé a fer e a dir, e entenent les gràcies que Déus ha fetes en aquests afers que tu recomptaràs, a ell e a les seues gents, e que pens que de bé en mellor iran tots temps mentre ells vullen veritat e en dretura metre e despendre ~~son~~ ^{tant} temps son te,ps, e que veja e reconega que a la dretura ~~tant~~ ajuda tots temps Nostre Senyor. E qui ab veritat guerra e va, Déus lo exalta e li dona victòria, e que ab poques gents fa vençre e destruir moltes qui ab superbia e malvestat van e es fien més en llur poder que en lo poder de Déu." Per això, perquè el rei d'Aragó i les seves gents ajustin la política a les regles de la moral i de la justícia, començarà i durà a bon terme "el seu llibre i la seva història."

Ingenú? Hem pres massa com a ofensiu aquest adjectiu, que designa una virtut i, si més no, una gran frescor d'esperit. No trigarà gaire a venir Maquiavel i a dictar uns altres consells ben diferents de govern. L'eximpli de la mata de jonc, tan grat a Muntaner, conserva però tota la seva força i la seva veritat. Units, aplegats en una mata atapeïda, els joncs tenen una gran força. Separats, dividits, d'un en un són trencats, esmicolats.

Sí, em sembla que, ben comptat i debatut, em quedo amb En Ramon Muntaner, fill de Peralada, ciutadà de València, senyor de l'illa de Gerba i de l'alqueria de Xilvella, soldat i historiador, periodista i conseller reial, com a prototipus del català. I per què no, fet i fet, com a model dels catalans?

Rafael T A S I S.

1957.